

TOPLUMSAL EYLEMİN YAPISI

CİLT 1: MARSHALL, PARETO, DURKHEIM

TALCOTT PARSONS

TOPLUMSAL EYLEMİN YAPISI

Yakın Tarihin Bir Grup Avrupalı Yazarına
Özel Atıfla Toplumsal Teori Konusunda Bir İnceleme

TALCOTT PARSONS

Çeviren: Adem Bölükbaşı

CİLT 1

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR YAYINLARI

Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları -6-

Cilt 1

Toplumsal Eylemin Yapısı
Talcott Parsons

Çeviren: Adem Bölükbaşı

Kitabın Özgün Adı: The Structure of Social Action: A Study in Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writers

Copyright © 1937 by McGraw-Hill Book Company, Inc.
Copyright © 1949, 1968 by The Free Press A Division of Macmillan Publishing Co., Inc.
Asıl yayıncı olan Free Press, a Division of Smion & Schuster, Inc. ile yapılan anlaşma çerçevesinde yayınlanmıştır.

Yayın Editörü ve Koordinatörü
Nebi Miş

Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları
Sakarya Üniversitesi Esentepe Kampüsü, Ortadoğu Araştırma Merkezi
54187 Serdivan Sakarya
Tel: 0 264 295 36 02 / **Faks:** 0 264 295 55 62
Sertifika No: 27377
Web: www.ormer.sakarya.edu.tr
E-Posta: kulturyayinlari@sakarya.edu.tr

1. Basım

Nisan 2015- Sakarya

ISBN: 978-605-5077-05-1 (Tk.)
978-605-5077-06-8

Yayın Koordinatör Yardımcıları: Ömer Behram Özdemir - Mustafa Caner

Tasarım: Karınca Ajans
Dr. Mediha Eldem Sokak No: 56/1 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 431 54 83 / **Faks:** 0312 431 54 84

Baskı: Eflal Matbaacılık
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. No: 95-1A Altındağ - Ankara
Tel: 0312 341 47 48

Bu kitabın Türkiye yayın hakları Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınlarına aittir. İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İçindekiler

Türkçe Çeviriye Önsöz **vii**

Karton Kapak Baskıya Önsöz **xv**

İkinci Baskıya Önsöz **xxv**

Önsöz **xxxı**

Birinci Kısım

POZİTİVİST EYLEM TEORİSİ

1. GİRİŞ 39

Sorun **39**

Teori ve Ampirik Olgu **42**

Tortu Kategoriler **51**

Teori, Metodoloji ve Felsefe **55**

Kavram Tipleri **62**

“Olgu” Kavramı Üzerine Açıklama **74**

2. EYLEM TEORİSİ 77

Eylem Sistemleri Birimi **77**

Faydacı Sistem **84**

Pozitivist Eylem Teorisi **92**

Ampirizm **100**

Eylem Teorisinde Bireycilik **102**

Açıklama A: “Normatif” Kavramı Üzerine **105**

Açıklama B: Eylem Teorisindeki Sistem Tiplerinin Şematik Ana Hatları **108**

Açıklama C: Eylem Teorisine İlişkin Öznel Olmayan Kategorilerin

İçeriği Üzerine **114**

Açıklama D: Psikoloji ve Biyoloji İlişkisi Üzerine **117**

3. EYLEM TEORİSİNDE BİREYCI POZİTİVİZMİN

TARİHSEL GELİŞİMİNİN BAZI EVRELERİ 121

Hobbes ve Düzen Sorunu **123**

Locke ve Klasik İktisat **128**

Malthus ve Faydacılığın İstikrarsızlığı **135**

Marx ve Sınıf Çatışması **139**

Darwincilik **143**

Radikal Pozitivizme Giden Diğer Yollar **146**

Fayda **152**

Evrim **153**

İkinci Kısım

POZİTİVİST GELENEKTEN

İRADERCİ BİR EYLEM TEORİSİNİN DOĞUŞU

4. **ALFRED MARSHALL: İHTİYAÇLAR, FAALİYETLER VE İKTİSADIN KAPSAMI SORUNU 159**
Faaliyetler ve Fayda Teorisi **160**
Üretim Etkenlerinin Arzı **171**
Gerçek Maliyet **175**
Serbest Girişim **179**
Toplumsal Evrim **184**
“Doğal Düzen” **187**
İktisadi Güdüler **190**
İktisat Teorisinin Kapsamı Sorunu **193**
5. **VILFREDO PARETO-1: METODOLOJİ VE TEMEL ANALİTİK ŞEMA 205**
Metodoloji **207**
Mantıksal ve Mantıksal Olmayan Eylem **212**
Tortular ve Türemler **223**
Mantıksal Olmayan Eylemin İki Yapısal Boyutu **227**
6. **VILFREDO PARETO-2: YAPISAL ANALİZİN GENİŞLETİLMESİ VE DOĞRULANMASI 245**
Pareto ve Toplumsal Darwincilik **245**
Eylem Sistemlerinin “Mantıksal Yönü” **254**
Toplumsal Fayda Teorisi **266**
Toplumsal Sistemlerin Mantıksal Olmayan Yönü **274**
Yeniden İktisat Teorisinin Statüsüne Dair **287**
7. **VILFREDO PARETO-3: AMPİRİK GENELLEMELER VE SONUÇLAR 293**
İdeoloji Sorunu **293**
Toplumsal Değişme Döngüleri **301**
Kuvvetin Rolü **311**
Genel Sonuçlar **315**
8. **ÉMİLE DURKHEIM-1: İLK AMPİRİK ÇALIŞMALAR 323**
İş Bölümü **329**
İntihar **344**
Meslek Grupları ve Sosyalizm **358**
9. **ÉMİLE DURKHEIM-2: SOSYOLOJİK POZİTİVİZM METODOLOJİSİ 363**
Faydacı Çıkmaz **364**
“Toplumsal” Etken **369**
Kolektif Temsiller **379**
Etik ve Toplumsal Tıp **387**
10. **ÉMİLE DURKHEIM-3: TOPLUMSAL DENETİM TEORİSİNİN GELİŞİMİ 395**
Baskının Değişen Anlamı **397**

- Etik Sorunlar **408**
Kurumların Rolü **417**
- 11. ÉMILE DURKHEIM-4: SON EVRE:
DİN VE EPİSTEMOLOJİ 427**
Dinsel Fikirler **429**
Ritüel **446**
Epistemoloji **456**
- 12. II. KISMIN ÖZETİ: POZİTİVİST EYLEM
TEORİSİNİN ÇÖKÜŞÜ 467**
Pozitivist Hareket Noktaları **467**
Marshall **468**
Pareto **470**
Durkheim **475**
- Kaynakça **485**
- Dizin **497**
- Cilt 1'in Sonu-
- Türkçe Çeviriye Önsöz **521**
- Karton Kapak Baskıya Önsöz **529**
- İkinci Baskıya Önsöz **539**
- Önsöz **545**
- Üçüncü Kısım**
İDEALİST GELENEKTEN İRADECİ EYLEM TEORİSİNİN OLUŞMASI
- 13. İDEALİST GELENEK 553**
Yöntem Bilimin Arka Planı **553**
Kapitalizmin Sorunu **556**
Marx **567**
Sombart **572**
- 14. MAX WEBER-1: DİN VE MODERN KAPİTALİZM 577**
A. Protestanlık ve Kapitalizm **577**
Kapitalizmin Başlıca Belirgin Özellikleri **580**
Kapitalizmin Ruhu **589**
Kalvencilik ve Kapitalizmin Ruhu **591**
Fikirlerin Rolü Üzerine Not **606**
- 15. MAX WEBER-2: DİN VE MODERN KAPİTALİZM (devam) 613**
B. Karşılaştırmalı Araştırmalar **613**
Çin **615**
Hindistan **625**

Sistemantik Din Tipolojisi **634**
Protestanlık ve Kapitalizm: Şematik Özet **644**

16. MAX WEBER-3: YÖNTEM BİLİM 649

Nesnelcilik **651**
Sezgisicilik **655**
Doğa Bilimleri ve Toplumsal Bilimleri **660**
İdeal Tip ve Genellenen Analitik Teori **669**
Ampirik Kanıtın Mantığı **677**
Açıklamanın Yeterliliği **689**
Eylem ve Anlam Karmaşaları **698**

17. MAX WEBER-4: SİSTEMATİK TEORİ 703

Toplumsal Eylem Tipleri **703**
Eylemin Yönelim Tarzları **712**
Meşru Düzen, Karizma ve Din **719**
Ritüel **732**
Zevk Meseleleri **736**
Gemeinschaft ve Gessellschaft Üzerine Notlar **744**

Dördüncü Kısım

SONUÇ

18. AMPİRİK OLARAK DOĞRULANAN SONUÇLAR 757

Eylemin Yapısının Ana Hatlarının Özeti **758**
Rasyonellik ve Faydacılık **758**
Marshall **761**
Pareto **763**
Durkheim **766**
Weber **772**
Doğrulanın Sonuçlar **776**

19. DENEYSSEL NİTELİKTE YÖNTEM BİLİMSEL İÇERİMLER 783

Ampirizm ve Analitik Teori **784**
Eylemin Referans Çerçevesi **786**
Eylem Sistemleri ve Birimleri **791**
Analitik Unsurların Rolü **801**
Eylem Teorisinin Genel Statüsü **805**
Eylem Bilimlerinin Sınıflandırılması **808**
Toplum Biliminin Yeri **818**

Kaynakça **825**

Dizin **833**

Türkçe Çeviriye Önsöz

Sosyoloji çevirileri, Türkiye’de sosyolojinin bir bilim olarak yerleşmesinde ve gelişiminde önemli rol oynamıştır. Ancak bazı temel sosyoloji eserlerinin çevirilerinin Türkçe sosyoloji literatürüne hala kazandırılmadığı görülmektedir. Türkiye’de sosyolojinin yüzüncü yılını idrak ettiğimiz göz önünde bulundurulursa bu durumunun makul bir mazereti olmasa gerektir. Bu anlamda Talcott Parsons’ın *Toplumsal Eylemin Yapısı* adlı eserinin Türkçe sosyoloji literatürüne kazandırılması önemli bir boşluğu dolduracaktır. Zira Parsons’ın ilk olarak 1937 yılında yayınladığı bu çalışması klasik sosyolojinin ve onun kurucularının yirminci yüzyılda ve modern sosyoloji literatüründe konumlandırılması açısından belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Parsons, ilk önemli eseri olan bu kitapta Alfred Marshall, Vilfredo Pareto, Emile Durkheim ve Max Weber gibi kuramcıların eserlerini toplumsal eylem teorisi etrafında tartışarak kendine has bir sentez ortaya koymuştur. Parsons’ın bu ilk eseri sözü geçen dört klasik sosyoloğun “sosyo-ekonomik düzen hakkındaki çalışmalarının bir sentezini yansıtmış” ve böylece kendisinin de söylediği gibi “kariyerindeki en büyük dönüm noktasına” ulaşmıştır.¹ Giddens tarafından “bu yüzyılda Avrupa’da toplumsal teori alanında İngilizce yayınlanan belki de en etkili eser”² olarak nitelendirilen bu eserle Parsons, klasik sosyoloji geleneğinin kurucu isimlerini kendi yorumlarıyla modern sosyoloji dünyasında konumlandırmıştır.

Parsons’ın (1902-1979) entelektüel biyografisine baktığımızda felsefe, biyoloji, iktisat, antropoloji gibi çok farklı alanlarda eğitim aldığını görmekteyiz. Ayrıca London School of Economics yılları ve burada baş-

1 Margaret Poloma, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Hayriye Erbaş), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993, s. 148.

2 Anthony Giddens, “Classical Social Theory and the Origins of Modern Sociology”, *American Journal of Sociology*, 81/4, 1976, s. 704.